

قلمروهای ژئوپلیتیکی و ابعاد حوزه نفوذ نرم جمهوری اسلامی ایران در فضاهای جغرافیایی متجانس پیرامونی منطقه غرب آسیا در گذار ژئوپلیتیکی محمدرضا کمالی^۱، فضل‌الله نوذری^۲، فتح‌الله توسلی^۳

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۶/۱۹

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۹/۲۰

چکیده:

این تحقیق با هدف تعیین قلمروسازی ژئوپلیتیکی و ابعاد آن برای جمهوری اسلامی ایران در فضاهای جغرافیایی متجانس و در گذار ژئوپلیتیکی انجام شده است. روش تحقیق توصیفی - تحلیلی با رویکرد کمی - کیفی (آمیخته) است. جامعه آماری شامل صاحب‌نظران، خبرگان و کارشناسان متخصص در حوزه راهبردی و ژئوپولیتیک به ویژه در منطقه غرب آسیا در سطح نیروهای مسلح و دستگاه‌های کشوری و مراکز دانشگاهی به تعداد ۶۰ نفر می‌باشد. ابزار گردآوری اطلاعات پرسشنامه ۴۷ سوالی است. برای تجزیه و تحلیل داده‌های کمی از آمارهای توصیفی و استنباطی از جداول توزیع فراوانی، آزمون تی استیودنت یک نمونه‌ای و آزمون میانگین‌ها بهره گرفته شده است. نتایج تحقیق نشان داد قلمروهای ژئوپلیتیکی نرم حوزه نفوذ ج.ا.ایران در فضاهای جغرافیایی متجانس پیرامونی و در گذار ژئوپلیتیکی شامل کشورهای لبنان، عراق، فلسطین، یمن، بحرین و سوریه می‌باشد، و ابعاد آن شامل قلمروسازی مذهبی، سیاسی، امنیتی، فکری، اجتماعی و فرهنگی می‌باشد.

واژگان اصلی: قلمروسازی ژئوپلیتیکی، فضاهای جغرافیایی متجانس، روابط و همکاری کشورها.

۱. عضو هیئت علمی دانشگاه عالی دفاع ملی، تهران، ایران. (نویسنده مسئول) m.rezakamali27@gmail.com
۲. عضو هیئت علمی دانشگاه عالی دفاع ملی، تهران، ایران.
۳. دانشجوی دکتری دانشگاه عالی دفاع ملی، تهران، ایران.

مقدمه

جمهوری اسلامی ایران، کانون مرکزی قلمرو ژئوپلیتیکی و نفوذ منطقه‌ای است نفوذی که در آن مرزهای ژئوپلیتیکی برخلاف مرزهای ثابت جغرافیایی ثابت نبوده و دائماً در حال تغییر و پویا است. منطقه خلیج فارس بیشتر به دلیل تجانس مذهبی و دینی؛ فرصت‌ها و تهدیداتی را برای جمهوری اسلامی ایران ایجاد نموده است و جمهوری اسلامی ایران توانسته است با استفاده از قدرت نرم، اراده خود را بر فضاهایی که تجانس دینی - مذهبی، فرهنگی یا سیاسی بیشتری با آرمانهای جمهوری اسلامی ایران دارد، گسترش داده و ارزش‌های متنوع خود را در حوزه‌های مختلف سیاسی، ایدئولوژیک، اجتماعی و فرهنگی، اقتصادی، فناوری، نظامی - امنیتی قلمرو ژئوپلیتیکی منتشر نماید. اگرچه این قلمروسازی تملک سرزمینی نیست اما جمهوری اسلامی ایران موفق شده است در مناطقی حضور و نفوذ ایجاد کند که رقبای منطقه‌ای یا بازیگران بین‌المللی پیش از آن حضور داشته‌اند یا همچنان حضور دارند و این حضور پیامدهای مثبت و دستاوردهای مهمی برای کشورمان به ارمغان داشته است.

ازسوی دیگر برای جمهوری اسلامی ایران، این حضور ژئوپلیتیکی، در حقیقت ابزاری برای تأمین امنیت و اقتدار ملی کشور است تا جایی که مقام معظم فرماندهی کل قوا حضور و نفوذ منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران را یکی از ابزارهای اقتدار ملی ایران می‌دانند و در این زمینه می‌فرمایند: «...خواست آمریکا برای براندازی جمهوری اسلامی ایران این است که ابزارهای اقتدار ملی را از جمهوری اسلامی بگیرند، اقتدار ملی ابزارهایی دارد، یکی از ابزارهای اقتدار ملی ما همین حضور ما در منطقه است. حضور جمهوری اسلامی، حضور قدرتمندانه جمهوری اسلامی در منطقه یکی از ابزارهای اقتدار ملی است. ملت را قدرتمند نشان می‌دهد و واقعاً هم هست. می‌خواهند این را از بین ببرند.» (بیانات مقام معظم رهبری در جمع مردم قم، ۱۳۹۶/۱۰/۱۹).

جمهوری اسلامی ایران با ارزش‌های خاص و ویژه خود که ریشه در فرهنگ اصیل اسلامی و هنجارهای بومی انسان دارد و این ارزش‌های بومی - مذهبی در حوزه جغرافیایی و تمدن ویژه شکل گرفته و مهم‌ترین عامل تأثیر و نفوذ منطقه‌ای ایران است، توانسته است نه تنها در فضای جغرافیایی بلکه در قلوب مردم منطقه نفوذ کند. جمهوری اسلامی ایران به لحاظ سستی، دارای قدرت نرم است، قدرتی

که به این کشور اجازه نفوذ فرهنگی و مردمی در میان کشورهای منطقه و منافع راهبردی را بدون توسل به زور و حربه‌های نظامی و صرفاً با تکیه بر سیاست ورزی را می‌دهد (نصرتی، ۱۳۹۱، ۱۲)؛ بنابراین در این نوع قلمرو سازی غرب آسیا و منطقه جنوب غرب آسیا هم تحت تأثیر تحولات جدید قرار گرفته، طبیعی است علاوه بر ایران سایر کشورها نیز در صدد نفوذ و قلمرو سازی ژئوپلیتیکی هستند...

از طرفی حضور و نفوذ به عنوان یکی از ابزارهای قدرت ملی جمهوری اسلامی ایران موجب ارتقای جایگاه منطقه‌ای و بین‌المللی ایران گردیده و ظرفیتها و فرصت‌های جدیدی را برای جمهوری اسلامی ایران ایجاد کرده است که از آن به عنوان قلمرو سازی ژئوپلیتیکی ایران یاد می‌شود. با توجه به گذار ژئوپلیتیکی در جهان امروز و اهداف منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران، افزایش نفوذ منطقه‌ای بر پایه عوامل پیوند دهنده نرم ژئوپلیتیک در جهت تأمین منافع ملی امری ضروری است. از این رو منطبق با اصول و مبانی فلسفی انقلاب اسلامی، تلاش در جهت ایجاد حوزه‌های نفوذ، از اولویت راهبردی منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران می‌باشد. کشور ایران در مرکز ثقل و کانون جغرافیای منطقه بوده و از این رو می‌تواند و باید این قلمرو را رهبری نماید که در این صورت، موفق به بر هم زدن موازنه ژئواستراتژیک و ژئوپلیتیک جنوب غرب آسیا می‌شود. این کشور با بهره‌گیری از مؤلفه‌های تأثیر گذار چون وحدت کلمه، دشمن مشترک (رژیم صهیونیستی)، آرمان مشترک، استقلال و نفی وابستگی، مردم گرایی و مقاومت در جنگ ۸ ساله، تبدیل به الگو شده و زمینه همگرایی بیشتر با حوزه شرق مدیترانه را فراهم ساخته است که این امر منجر به ایجاد یک قلمرو فضایی با مرکزیت ایران شده است (رحیمی و همکاران، ۶، ۱۳۹۸)

با وصف آنچه گفته شد، هدف اصلی این پژوهش تعیین قلمروهای ژئوپلیتیکی و ابعاد حوزه نفوذ نرم ج.ا.ایران در فضاهاى جغرافیایی متجانس پیرامونی منطقه غرب آسیا در گذار ژئوپلیتیکی است که متناظر با آن سؤال پژوهش نیز ارائه شده است. این پژوهش به علت اکتشافی بودن فرضیه ندارد و اهمیت تحقیق این است که فضاهاى متجانسی که جمهوری اسلامی ایران در آنها حضور فیزیکی یا معنوی دارد، مشخص تر خواهد شد و بطور دقیق ابعاد مختلف این حضور مورد بررسی قرار خواهد گرفت و ضرورت دارد چگونگی تعامل یا برخورد با بازیگران خارج از سیستم در قلمروهای متجانس پیرامونی به صورت نظام‌مند مشخص گردد تا مبتنی بر درک از واقعیات جدید جهانی از بروز پیامدهای منفی اثر گذار بر منافع ملی جلوگیری شود

مبانی نظری

پیشینه شناسی:

در این پژوهش از پروژه تحقیقاتی شکل گیری سه حوزه نفوذ و قدرت در جنوب غرب آسیا خادم شیرازی، (۱۳۹۹)، مرکز بین المللی مطالعات صلح، رساله دکتری امنیت بین الملل، روابط بین الملل، امنیت جهانی ابوالحسنی، (۱۳۹۶)، مقاله تحلیلی بر کلان روایت‌های ژئوپلیتیکی مسلط در جنوب غرب آسیا کیانی، (۱۳۹۷)، مقاله الگویی ادراک ژئوپلیتیکی کشورهای همجوار نسبت به فضاهاى جغرافیایی پیرامون، احمدی سیلوه و همکاران (۱۳۹۹)، مقاله نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی، ازغندی، رحیمی و همکاران (۱۳۹۸)، استفاده شده است.

ژئوپلیتیک

ژئوپلیتیک را علم مطالعه روابط متقابل جغرافیا، قدرت، سیاست و کنش‌های پدیده‌های ناشی از ترکیب آن‌ها با یکدیگر دانسته‌اند (حافظ نیا، ۹، ۱۳۹۰).

قلمروسازی ژئوپلیتیکی

مطالعه ساختارهای ژئوپلیتیکی، الگوهای گوناگون سیاسی - فضایی دارد. این الگوها به لحاظ مقیاس جغرافیایی، سطح جغرافیایی، ماهیت قدرت و تأثیر گذاری نسبت به یکدیگر متفاوت است. ساختار ژئوپلیتیک جهانی از چهار سطح تشکیل شده که عبارت است از سطوح فروملی، ملی، منطقه‌ای و کروی؛ به عبارتی دیگر سطوح درون کشوری، کشوری، فراکشوری و جهانی (رومینا، ۲، ۱۳۹۲)

منطقه، ناحیه‌ای کم و بیش محدود است که از وحدت نسبی و یا ساختاری برخوردار و از دیگر نواحی متمایز است. چنین ناحیه‌ای بسته نیست و توسط عوامل و بازیگران مختلف، دائماً تولید و باز تولید می‌شود (جونز، ۱۸، ۲۰۱۴). این مفهوم بر پایه یک یا چند ویژگی ساختاری نظیر کالبد فضا، نوع اقلیم، نوع زبان، نوع دین و مذهب، نوع و سطح فرهنگ و تمدن و یا ویژگیهای کارکردی نظیر تولید محصول و یا عملکردهای اقتصادی، اجتماعی، ارتباطی، فرهنگی، سیاسی و غیره تعیین هویت می‌شود (کازراسکی و ماکاریچو، ۸۵، ۲۰۲۱). در صورت باردار شدن عناصر و ویژگیهای این مفهوم جغرافیایی

¹ - Jones

² - Kazharski & Makarychev

از حیث سیاسی، منطقه تغییر ماهیت می‌دهد و به منطقه ژئوپلیتیکی تبدیل می‌شود. «منطقه ژئوپلیتیکی»، دومین سطح از ساختار ژئوپلیتیکی است که توسط همجواری جغرافیایی و تعاملات سیاسی، فرهنگی و نظامی و هم چنین به دلیل مهاجرت و آمیزش مردمان و تاریخهای مشترک ظهور ملی به یکدیگر پیوند خورده‌اند (کوهن^۱، ۲۰۱۲، ۳۲). حافظ نیا معتقد است که منطقه ژئوپلیتیکی، پویا است و پویایی آن بر نظریه تحول و تکامل منطقه ژئوپلیتیکی^۲ مبتنی است که روندی پنج مرحله‌ای را می‌گذراند و در مرحله دوم، منطقه ژئوپلیتیکی پدید می‌آید (حافظ نیا، ۴، ۱۳۸۹).

در قلمرو سازی عوامل مختلفی از جمله ایدئولوژی، منافع اقتصادی و فرهنگ سیاسی دخیل هستند (سیلواندر^۲، ۲۰۲۱، ۱۷).

فضای جغرافیایی متجانس

قلمروهایی با شرایط و ویژگیهای مشابه از نظر فرهنگ، مذهب، تاریخ، زبان، تمدن و غیره را فضاها جغرافیایی متجانس می‌گویند. این عوامل مشترک بین ملتها و کشورها از ثبات و پایداری برخوردارند و در دوره‌های طولانی می‌توانند نقش خود را ایفا کنند و در حقیقت هویت مشترک هستند. بخصوص اگر افراد مربوط به یک گروه متجانس در کشورهای خود در اقلیت باشند، نسبت به کشوری که در مرکز و محور آن متغیر مشترک قرار دارد، احساس وابستگی و تعلق خاطر می‌کنند و این مسئله برای کشور هسته یا محور در ماورای مرزهای خود حوزه‌های نفوذ با ثباتی ایجاد می‌کند که نسبت به سایر حوزه‌های نفوذ پایدارترند زیرا بر واقعیت‌های جغرافیایی استوار است. (احمدی، ۱۳۹۵، ۴۱).

گذار ژئوپلیتیکی

تغییر روابط بین الملل و علوم سیاسی و در حقیقت جهان در حال تغییر و تحول نشانگر آن است که ساختار قدرت در حال عوض شدن است، به طور قطع قدرت هژمون آمریکا و آرزوی تنها ابر قدرت جهانی شدن با شکست مواجه شده و جهان به سمت دو بخشی شرقی - غربی و چند قطبی شدن قدرت در حال حرکت است. در حقیقت جهان در یک گذار ژئوپلیتیکی که بروز و ظهور قدرت جهان اسلام در کنار سایر قطب‌های قدرت در آسیا، اروپای مرکزی و آمریکای جنوبی، هندسه نظم

¹ - Cohen

² Sylvander

نوبین جهانی را شکل خواهد داد مواجه می‌باشد. (صوفی، ۱۴۰۳، ۱).

عوامل ژئوپلیتیک فرهنگی - اجتماعی

هنگامی که حس تعلق به سرزمینی سیاسی ارضاء شود، نیاز انسانی به داشتن «هویت» خودنمایی می‌کند. واژهٔ هویت، به معنی «چه کسی بودن» است و نیاز داشتن به آن است که حس شناساندن خود به یک سلسله عناصر فرهنگی و تاریخی را در فرد یا گروه انسانی (ملت) تحریک می‌کند. از میان عواملی که در ایجاد هویت ملی و اندیشهٔ سیاسی منحصر به فرد دولت‌ها نقش دارد، می‌توان به قدمت تاریخی و تداوم سرزمین به صورت یک واحد سیاسی، ویژگی زبانی - فرهنگی، مرور زمان، شخصیت‌ها (پادشاهان، رهبران خردمند و قهرمانان ملی) و تهدیدهای خارجی اشاره کرد. امروزه در هویت ملی کشور مصر که قدمت تاریخی و تمدنی آن به هزاران سال می‌رسد، نمی‌توان تردید داشت. (مجتهد زاده، ۱۳۷۹: ۴۶).

قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران

قدرت می‌تواند در سه شکل نرم، نیمه سخت و سخت اعمال گردد. جمهوری اسلامی ایران متناسب با ماهیت ذاتی خود که تبلور آن در قانون اساسی مشهود است همواره اولویت خود را در اعمال قدرت بر پایه قدرت نرم استوار نموده است.

مؤید این مهم اصل یازدهم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران است که اشعار می‌دارد: به حکم آیه کریمه " ان هذه امتکم امه واحه و انا ربکم فاعبدون" همه مسلمانان یک امت‌اند و دولت جمهوری اسلامی ایران موظف است سیاست کلی خود را بر پایه ائتلاف و اتحاد ملل اسلامی قرار دهد و کوشش پیگیر به عمل آورد تا وحدت سیاسی، اقتصادی و فرهنگی جهان اسلام را تحقق بخشد. (قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران).

تئوری همگرایی منطقه‌ای

همگرایی به لحاظ مفهومی عبارت است از تقریب و نزدیک شدن افراد به سمت نقطه‌ای مشخص که معمولاً به عنوان هدف مشترک آنان شناخته می‌شود و واگرایی در برابر آن به معنی تفکیک و جدایی از

همدیگر و دور شدن آن‌ها از هدف مشترک و حرکت به سوی هدف‌های خاص است. بر این اساس به نظر می‌رسد همگرایی از مهم‌ترین این سازوکارها و برنامه‌ریزی بین کشورهای یک منطقه جهت رسیدن به این هدف در عرصه‌های بین‌المللی است. این فرایند منطقه‌ای که بیشتر در زمینه تجارت و اقتصاد بود، بعد از جنگ جهانی دوم ظهور کرد؛ اما این امر به‌ویژه در دهه ۱۹۸۰ همراه با موج معروف منطق همگرایی جدید شکل خاصی پیدا کرد؛ بنابراین، همگرایی منطقه‌ای را می‌توان فرایندی چندبعدی پنداشت که افزون بر همکاری اقتصادی بر ابعاد سیاسی، دیپلماسی، امنیتی و فرهنگی دلالت دارد. با این وجود تجارت و همگرایی اقتصادی بعد مرکزی پروژه همگرایی باقی می‌ماند.

همگرایی منطقه‌ای و منطقه‌گرایی ارتباط بسیار عمیقی با ژئوپلیتیک و جغرافیای سیاسی دارد. از این رو جغرافیا و سیاست با ارتباطی منطقی می‌توانند اساس تحول در عرصه جهانی واقع شوند. همان‌گونه که پیش‌ازین نیز همین‌گونه بوده است. مثلاً به تعبیر مویر کشور نمایانگر نقطه اوج تکامل سیاسی - جغرافیایی است. (حافظ نیا، ۱۳۸۹، ۳۷۳)

ژئوپلیتیک جدید منطقه جنوب غرب آسیا

ژئوپلیتیک جنوب غرب آسیا از سه منبع به شرح زیر تأثیر پذیرفته و شکل می‌گیرد.

سطح نخست: سطح نظام بین‌الملل

پیامد این تحولات در حوزه ژئوپلیتیک، شکل‌گیری یک مثلث با سه ضلع آمریکا، روسیه و چین است.

سطح دوم: سطح منطقه‌ای

در سطح منطقه‌ای، جنوب غرب آسیا بیشترین آسیب را از نزاع ژئوپلیتیک قدرت‌های بزرگ خواهد دید. تنها در جنوب غرب آسیا و به‌ویژه در یمن، عراق و سوریه است که بازیگران بومی، منطقه‌ای و بین‌المللی، فعالیت مستقیم نظامی دارند. منافع روسیه و آمریکا و نوع تعامل تقابلی که در پیش می‌گیرند، در تعیین سرنوشت سوریه، عراق، اقلیم کردستان و منافع ترکیه در جنوب غرب آسیا نقش مهمی خواهد داشت.

سطح سوم: سطح ملی

این سطح در مورد مسائل ژئوپلیتیک جنوب غرب آسیا است. امروزه رقابت برای جایگاه و نفوذ

در سطح منطقه‌ای و جهانی به شدت افزایش یافته است و جنوب غرب آسیا به عنوان یک زیرمجموعه سیستم بین‌المللی، نمونه‌ای چندوجهی از این نظم نوین جهانی است. علایق روسیه و چین به قدرت نظامی و ژئوپلیتیک نیز، مسیر روابط بین‌المللی را به سمت نظم و تطابق کمتر سوق داده است. جنوب غرب آسیا همان‌گونه که کی‌گن تبیین می‌کند، فضای رقابت قدرت‌های منطقه‌ای و بین‌المللی شده و سطح توافق نیز در آن کاهش پیدا کرده است. فراوانی و شدت اختلاف‌ها حاکی از این است که افق حل اختلافات به مراتب، ضعیف‌تر شده و در مسیر مدیریت اختلافات حرکت می‌کند. شاید قدرت‌های جنوب غرب آسیای، علاقه‌مند باشند که زمین رقابت و تقابل را خارج از مرزهای خود قرار دهند و حتی این بازی را تداوم بخشند، ضمن اینکه اقتصاد ملی و قدرت ملی آن‌ها حفظ شده و رشد کند. با ورود روسیه، ژئوپلیتیک جنوب غرب آسیا، پیچیده‌تر و بین‌المللی‌تر و حل و فصل مسائل آن، طولانی‌تر شده است. هرچند دوقطبی شدن جنوب غرب آسیا، نوعی توازن ایجاد کرده است، ولی بین‌المللی شدن تقابل‌ها و کشمکش‌های آن، تابع نحوه تعامل آمریکا و روسیه در شرق و شمال اروپا، مسائل مربوط به تعهدات نظامی طرفین، تحریم‌های اقتصادی غرب و حتی برون‌رفت از مثلث تعاملات روسیه، چین و آمریکا خواهد بود (سریع‌القلم، ۱۳۹۵، ۲۷).

چارچوب نظری تحقیق

درگذار ژئوپلیتیکی تحلیل روابط یا سیاست‌های خارجی کشورها تغییر نموده و کشورها سعی می‌کند مسائل را در قالب دیدگاه قدرت‌های جدید حل نموده تا در تأمین منافع ملی متضرر نشوند. این نظریه در جهت دستیابی به واقعیت‌هایی که منتج از دگرگونی شرایط است به کار می‌رود، از طرفی دیگر کشورها با اعمال قدرت مترصد این هستند که با استفاده از ظرفیت‌های ژئوپلیتیکی در قالب یک قدرت به عنوان یک هژمون منطقه‌ای عمل نمایند، بدیهی است جمهوری اسلامی ایران مبتنی بر ماهیت خود، هرگز به دنبال کشور گشایی نیست، اما معتقد است بر اساس آموزه‌های اسلامی از مسلمانان جهان به خصوص مستضعفان حمایت کند فلذا چارچوب نظری این پژوهش بر اساس اصل یازدهم قانون اساسی مبتنی بر اعمال قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران و نظریه گذار ژئوپلیتیکی و نظریه همگرایی منطقه‌ای و با نظر خبرگان جامعه آماری در قالب مؤلفه‌های جغرافیایی، امنیتی، فرهنگی، اقتصادی،

سیاسی، فکری، اجتماعی و مذهبی شکل گرفته است.

علل قلمرو سازی ژئوپلیتیک ایران

نفوذ و قدرت، ابزار اصلی در سیاست خارجی کشورها است. دولت‌ها در درجه اول به دنبال امنیت هستند و نفوذ مرکز توجه آنها است. نفوذ به معنای توان کنترل و شکل دهی یک دولت به محیط پیرامونی خود است. دولت‌های ثروتمند، ارتش‌های بزرگ ایجاد می‌کنند و درگیر مسائل خارج از مرزهایشان و به دنبال افزایش نفوذ و قدرت بین‌المللی خود می‌روند. باوجود روش‌های گوناگونی که دولت‌ها از منافعشان تعریف می‌کنند، بیشتر به دنبال نفوذ خارج از مرزهای خود هستند و چنین نفوذی را تا حدی دنبال می‌کنند که بتوانند آن را انجام دهند (آنتونس جنیور^۱ و همکاران، ۵۲، ۲۰۲۱).

در زمینه چرایی قلمرو سازی مقام فرماندهی کل قوا، حضور نظامیان آمریکایی در کشورهای منطقه را به ضرر کشورها و ملت‌های منطقه دانستند و خطاب به نخست‌وزیر عراق تأکید کردند: باید کاری کنید که آمریکایی‌ها هرچه زودتر نظامیان خود را از عراق خارج کنند زیرا آن‌ها در هر کشوری که برای مدت طولانی حضور نظامی داشته‌اند، روند بیرون راندن آن‌ها دچار مشکل شده است (دیدار نخست‌وزیر عراق با رهبر انقلاب، ۱۳۹۸/۰۱/۱۷).

نحوه قلمرو سازی نرم ژئوپلیتیک ایران

نفوذ جمهوری اسلامی در منطقه، نفوذی گفتمانی و از جنسی متفاوت با سلطه‌طلبی غربی است. حضور و نفوذ جمهوری اسلامی در کشورهای منطقه غرب آسیا، دارای سه وجه مکمل است. وجه اول، فرهنگ دینی با تأکید بر وحدت شیعه و سنی و پرهیز از طایفه‌گرایی است که میان ایران و مردم منطقه، نوعی همبستگی را به وجود می‌آورد. وجه دوم، فرهنگ سیاسی و الگوی مردم‌سالاری دینی است که به‌عنوان الگویی بومی، برای تلفیق دین و دموکراسی و در مقابل الگوی لیبرال-دموکراسی غربی، مطرح شده است. انقلاب اسلامی ایران در سال ۱۳۵۷ توانست برای اولین بار حکومتی بر مبنای اصول

¹ - Antunes Junior

اسلامی به وجود بیاورد و این یعنی تولد یک پیشاهنگ برای جنبش‌های اسلامی که سال‌ها بود دچار رکود و درجا زدگی شده بودند. این انقلاب اسلامی ایران بود که به حرکت‌ها و نهضت‌های جهان اسلام امید و انسجام و به باورهای فکری و نظری این جنبش‌ها عینیت بخشید.

وجه سوم، استکبارستیزی جمهوری اسلامی ایران در کنار به رسمیت نشناختن رژیم صهیونیستی است. گفتمانی که بیشترین طرفدار را در میان توده‌های محروم منطقه غرب آسیا دارد. (صالح نیا،

۳۱، ۱۳۹۸)

عراق

بدون شک عراق با جمعیت وسیع شیعی و ارتباطات قوی فرهنگی که راهپیمایی اربعین تنها یکی از نمونه‌های آن است، مهم‌ترین خاکریز عمق راهبردی ایران در منطقه است؛ منطقه‌ای که تاکنون در مقابل اکثر توطئه‌ها برای جدایی از ایران ایستادگی کرده است (رحیمی و همکاران، ۱۴، ۱۳۹۸). هطورکلی باید گفت که با شکل‌گیری جریان دولت اسلامی عراق و شام (داعش) و تهاجم گسترده آن به عراق نقطه عطفی در روابط و همکاری ژئوپلیتیکی و راهبردی ایران و عراق آغاز شد. با حمله گسترده داعش به عراق در سال ۱۳۹۳ و رسیدن آنها به دروازه‌های بغداد و درحالی‌که همه کشورهای منطقه و جهان نظاره‌گر این ماجرا بودند ایران در کنار دولت و ملت عراق قرار گرفت. این در حالی بود که ترکیه و عربستان به‌صورت پنهانی در کنار نیروهای داعش قرار گرفته و شریک جنایات آنها در عراق شدند. نتیجه آن‌که امروزه ماجرای مانند شکستن حصر امرلی به‌عنوان نمادی از دوستی و صداقت ایرانیان با عراقی‌ها و برعکس نمادی از دشمنی عربستان و ترکیه با شیعیان در عراق می‌تواند به شمار آید (عبدی، ۱۱۲، ۱۳۹۸)

سوریه

حضرت امام خامنه‌ای در جواب نامه سردار شهید حاج قاسم سلیمانی می‌فرماید: عزیزان من، جوانهای هوشمند و با استعداد ما! امروز دعوی استکبار با ما این است که چرا قدرت شما منطقه را فرا گرفته، این اقتدار جمهوری اسلامی است. آنچه از نظر ما عنصر اقتدار ملی است، از نظر دشمنان ما یک عامل مزاحم است و با آن مبارزه می‌کنند. با توسعه اقتدار جمهوری اسلامی در میان ملت‌ها در منطقه و فراتر از منطقه مخالفت می‌کنند، چون عامل اقتدار است، چون عمق راهبردی کشور است؛ با قدرت

دفاعی کشور و قدرت نظامی کشور مخالفت می‌کنند؛ با هرآنچه وسیله قدرت و عنصر اقتدار ملی باشد، دشمنان ما مخالفت می‌کنند (پاسخ رهبر انقلاب به نامه سرلشکر قاسم سلیمانی درباره پایان سیطره داعش، ۱۳۹۶/۰۸/۰۳).

لبنان

به گفته حسین دهقان از فرماندهان سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، پس از عملیات بیت‌المقدس در ۱۳۶۱ ش در جنگ میان ایران و عراق، رژیم صهیونیستی به لبنان حمله کرد. گروهی از فرماندهان سپاه برای آموزش نیروهای لبنانی برای مقابله با رژیم صهیونیستی به لبنان اعزام شدند. آن‌ها ضمن آموزش نظامی، به ایجاد وحدت میان گروه‌های مرتبط با ایران نیز پرداختند که در نهایت به شکل‌گیری حزب‌الله انجامید. به گفته نعیم قاسم معاون دبیر کل حزب‌الله، امام خمینی این گروه‌ها را برای آموزش نظامی به لبنانی‌ها فرستاده بود. البته پیش‌تر، تشکل‌های جنبش امل، حزب‌الدعوه، تجمع علمای بقاع و کمیته‌های اسلامی برای تشکیل حزب واحدی در برابر اشغالگری رژیم صهیونیستی، به توافق رسیده بودند و طرح آن مورد موافقت امام خمینی هم قرار گرفته بود (ضرغامی، ۱۳۹۳، ۲۴).

بحرین

کشور بحرین از نظر تاریخی و متغیرهای فرهنگی بخشی از ایران فرهنگی به شمار می‌آید. برخلاف بافت جمعیتی عمدتاً شیعه آن، اقلیت سنی در کرسی قدرت آن جای گرفته و شیعیان از قدرت محروم شدند. با وجود مقاومت‌های آشکار و پنهانی که اکثریت شیعه در دوره‌های مختلف داشته‌اند، ولی حرکت جدی عدالت‌خواهانه هم‌زمان با تحولات نوین منطقه در ۱۴ فوریه سال ۲۰۱۱ آغاز شد؛ اما رژیم آل خلیفه با حمایت عربستان سعودی، اعتراضات مردمی در بحرین را که با هدف تحقق بخشیدن به دموکراسی، آزادی و عدالت صورت گرفته بود سرکوب و از هرگونه امتیاز واقعی که بتواند پاسخ واقعی به درخواست مردم این کشور باشد تا کنون و زیر فشار عربستان و متحدانش سرباز زده است؛ اما این که چرا انقلاب این کشور براحتی کشورهای دیگر نتوانسته است تاکنون پیشرفت داشته باشد، جدا از ابعاد مختلف ژئوپلیتیکی نیز قابل بررسی است (فولر، ۶۲، ۱۳۹۸). در ادامه به چند مورد از دلایل اهمیت ژئوپلیتیک بحرین برای بازیگران منطقه‌ای و فرمانطقه‌ای اشاره می‌شود:

وجود جمعیت بالای ۷۰ درصدی شیعه در این کشور که در همسایگی شیعیان قطیف و جنوب

شرق عربستان قرار دارد؛

تأثیرپذیری شیعیان این کشور از ایران در ابعاد مختلف فرهنگی، اجتماعی و سیاسی پیوندهای فرهنگی و تاریخی بحرین با ایران؛

موقعیت ژئواستراتژیک ویژه بحرین و استقرار پایگاه‌های نظامی امریکا در این کشور؛

همسایگی این کشور با قطر و عربستان به‌عنوان یکی از بزرگترین تولیدکنندگان نفت و گاز در جهان؛

در ادامه رویکرد و نوع نگاه ایران به تحولات بحرین مورد اشاره قرار می‌گیرد:

الف) بحرین بخشی از دنیای شیعه است که پیوندهای مذهبی قوی با ایران دارد؛

ب) بحرین از نظر فرهنگی و تاریخی بخشی از ایران فرهنگی به‌شمار می‌آید؛

ج) انقلاب بحرین می‌تواند ایران را به کرانه‌های جنوبی خلیج فارس رسانده و قدرت اثرگذاری

ایران را در این دریا بالا ببرد؛

د) در صورت پیروزی انقلاب بحرین ایران می‌تواند ابزارهای مناسبی برای افزایش فشار بر

عربستان و حامیانش در شبه جزیره عربستان به دست آورد؛

ه) برتری ژئوپلیتیک ایران در بحرین و افزایش آن در خلیج فارس می‌تواند قدرت چانه‌زنی ایران

در بازار نفت و امنیت منطقه را بالا ببرد.

این موارد به گونه‌ای بر تحولات و انقلاب مردم بحرین سایه افکنده است که شاید بتوان گفت در

بحرین ما با یک جبر جغرافیایی و ژئوپلیتیک روبرو هستیم و معادلات بحرین به شدت متأثر از نوع و

شیوع تعامل قدرت‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای است. (توانا و سلیمیان، ۱۳۹۱، ۵۲).

یمن

یمن، کشوری است واقع در جنوب شبه‌جزیره عربستان که به لحاظ ژئوپلیتیک، موقعیتی «بسیار»

مهم و حساس دارد؛ این کشور نیز همچون سایر کشورهای منطقه چند سالی است دچار تحولات

بنیادین شده و مردم مسلمان آن اقدام به سرنگونی دیکتاتور دست‌نشانده کشورشان کرده‌اند؛ اما غرب

همان‌طور که برای مهار یا انحراف انقلاب سایر کشورها خیز برداشت و همه‌توان خود را در این راه به

کار گرفت، در این تحول نیز بی‌کار ننشست اما نه فقط نتوانست انقلاب این کشور را متوقف یا منحرف

کند بلکه انقلاب یمن با وجود تمام فراز و نشیب‌ها، همچنان در حرکت است. به‌طوری‌که در روز ۲۲

ژانویه عبد ربه منصور هادی رئیس‌جمهور یمن و کابینه وی مجبور به استعفا شدند. بلافاصله بعد از آن، مبارزان شیعه حوثی که از سپتامبر گذشته وارد صنعا پایتخت شده و در قالب جنبش انصارالله سازماندهی شده‌اند، اعلام کردند که به دنبال انتقال مسالمت‌آمیز قدرت در این کشور هستند (حسینی، ۱۳۹۸، ۲۰).

مهم‌ترین دلایل اهمیت ژئوپلیتیک یمن در منطقه و جهان عبارتند از:

مهم‌ترین دلیل اهمیت راهبردی یمن تنگه استراتژیک «باب‌المنندب» در جنوب این کشور است. عربستان سعودی بیشترین نفت خود را پس از تنگه هرمز از این تنگه عبور می‌دهد. بر پایه برخی آمارها، ۳۰ درصد نفت جهان از این تنگه صادر می‌شود و سالانه ۲۱ هزار کشتی و نفتکش از همین مسیر تردد می‌کنند. ارتباط تجاری بین دو قاره آسیا و اروپا نیز صد در صد به این تنگه وابسته است؛

جمعیت شیعه در این کشور با توجه به همسایگی با عربستان دارای اهمیت بالایی است؛

انقلاب یمن می‌تواند بخشی از حلقه و جریان جبهه مقاومت را تشکیل دهد؛

باب‌المنندب می‌تواند از نظر ژئواستراتژیک و ژئوپلیتیک مکمل کانال سوئز و تنگه هرمز باشد؛

تأثیر تحولات یمن بر ایران عبارت است از:

الف) تسلط یمن انقلابی بر تنگه باب‌المنندب در کنار تسلط جمهوری اسلامی ایران بر تنگه

استراتژیک هرمز» به معنی «تسلط بر شاه‌رگ حیاتی عربستان سعودی» است؛

ب) عده‌ای یمن کنونی را بخشی از محور مقاومت می‌دانند که ایران رهبر آن است و شامل

سوریه، حزب‌الله و گروه‌هایی در عراق می‌شود و در جنوب غرب آسیا در برابر غرب و رژیم

صهیونیستی قرار گرفته است؛

ج) انقلاب یمن می‌تواند عمق استراتژیک ایران را تا سواحل مدیترانه و تا تنگه

باب‌المنندب گسترش دهد،

د) افزایش نفوذ در یمن می‌تواند در چانه‌زنی ایران در بازار نفت را بالا ببرد؛

ه) افزایش نفوذ ایران در یمن می‌تواند به افزایش قدرت ایران در خلیج فارس کمک کند؛

و) گسترش عمق استراتژیک ایران تا یمن می‌تواند در تحکیم قدرت منطقه‌ای و در نتیجه امنیت

ایران نقش مؤثری داشته باشد؛

ز) یمن می تواند بازار جدید مناسبی برای کالاهای ایران باشد. (عبدی، ۱۶، ۱۳۹۸).

مقدمه

دیپلماسی فرهنگی در حوزه اجرا نیازمند ابزارها و مؤلفه هایی است که شامل: موافقت نامه های فرهنگی میان کشورها، همکاری ها و مبادلات فرهنگی، جهانگردی و صنعت توریسم، مراکز علمی و فرهنگی داخلی و خارجی، شخصیت ها و چهره های شاخص علمی، فرهنگی و هنری بین المللی، مبلغان مذهبی و دینی، صادرات و واردات کالاها و خدمات فرهنگی، حضور رسانه های قدرتمند در فضای مجازی به ویژه اینترنت، شبکه های ماهواره ای و نشر مکتوب

روش شناسی تحقیق

نوع تحقیق کاربردی و رویکرد آن تحقیق آمیخته (کمی و کیفی) است. روش تحقیق توصیفی - تحلیلی می باشد. در این پژوهش به لحاظ تخصصی بودن موضوع مورد تحقیق جامعه آماری آن با روش دلفی با مشخصات زیر به تعداد ۶۰ نفر مشخص گردیده است:

۱) دارای مدرک تحصیلی کارشناسی ارشد به بالا در یکی از رشته های امنیت ملی، علوم سیاسی و رشته نظامی

۲) سابقه فعالیت در زمینه امنیتی، اطلاعاتی و یا جغرافیای سیاسی

۳) خدمت در مشاغل راهبردی با رتبه ۱۸ به بالا

۴) مدیران میانی سازمان های امنیتی، سیاسی و علمی، و تصمیم سازان حوزه های امنیت و سیاست

۵) آشنایی نسبتاً مناسب با مسائل قلمرو سازی، ژئوپلیتیک و راهبردی

۶) آشنایی نسبتاً مناسب با حوزه غرب آسیا و کشورهای پیرامونی قلمرو تحقیق

دو روش برای گرد آوری اطلاعات لازم برای انجام تحقیق در نظر گرفته شده است که عبارتند از:

الف. کتابخانه ای: در این روش تعاریف مفاهیم، نظریات، محیط شناسی دو کشور مورد بررسی

قرار گرفته است.

ب. میدانی پیمایشی، در این تحقیق قلمروسازی ژئوپلیتیکی ج. ا. ایران در فضاهای جغرافیایی متجانس از طرق مطالعات کتابخانه‌ای شناسایی و در بخش کمی برای سنجش آن از یک پرسشنامه استفاده شد. این پرسشنامه براساس نتایج حاصل از مطالعه به دست آمده ساخته شد. پرسشنامه دارای ۴۷ سؤال می‌باشد. گزینه‌های پاسخگویی به سؤالات بر اساس طیف لیکرت ۵ گزینه‌ای خیلی زیاد، زیاد، تاحدودی، کم و خیلی کم درجه‌بندی شده و نمره‌گذاری آن ۵ تا ۱ است.

جهت تعیین روایی صوری پرسشنامه از پنج نفر خبرگان امنیت ملی و سیاست خارجی در دانشگاه و سازمان‌های امنیتی، نظامی و سیاسی استفاده و بر این اساس روایی پرسشنامه معادل ۰/۷۸۲ دست آمد.

پایایی پرسشنامه از طریق محاسبه آلفای کرونباخ مقدار ۰,۹۱۲ و همچنین ضریب لاوشه، به میزان ۰/۸۲۷ به دست آمد که نشانگر پایایی پرسشنامه می‌باشد.

قلمرو تحقیق از نظر زمانی در زمان انجام تحقیق از سال ۱۴۰۱ تا ۱۴۰۲ هجری شمسی است که ماندگاری آن تا پایداری شرائط خواهد بود. مکان جمع آوری داده، دانشگاه‌ها، مراکز علمی معتبر در جمهوری اسلامی ایران است که از لحاظ کاربرد مکانی شامل وزارتخانه‌های امور خارجه، علوم تحقیقات و فناوری، ارشاد می‌گردد. قلمرو موضوعی این تحقیق نیز در حوزه علوم سیاسی، مدیریت راهبردی و ژئوپلیتیک است.

تجزیه و تحلیل داده‌ها و یافته‌های تحقیق

روش تحقیق این پژوهش از لحاظ شیوه نگارش و پرداختن به مسئله تحقیق، توصیفی تحلیلی است که در آن پس از مطالعه ادبیات موضوع به تدوین مباحث نظری قلمروهای ژئوپلیتیکی بعنوان مبانی استدلال پرداخته شده است و با توصیف، شناخت و کارکرد آنها در حوزه خلیج فارس قلمروها مشخص و به عنوان پایه تعیین ابعاد آنها در حوزه نرم ارائه شده است. در جهت اجرای تحقیق پرسشنامه‌ای براساس یافته‌های مطالعات نظری و محیط‌شناسی ژئوپلیتیکی به منظور تأیید قلمروها و ابعاد آن در حوزه نرم با ۴۷ سؤال باز تنظیم و به جامعه آماری ارائه گردید. که نتایج به دست آمده در طیف پنج گزینه‌ای لیکرت با استفاده از آزمون تی استیودنت یک نمونه‌ای و با استفاده از درصد تأثیر خیلی زیاد، زیاد، تاحدودی، کم و خیلی کم درجه‌بندی شده و نمره‌گذاری آن ۵ تا ۱ سنجیده شد.

با این توصیف اگر درصد اثرگذاری بعدی در یک بستر بزرگتر از معیار آزمون ۵۰ درصد باشد آن بعد به عنوان عامل اثر گذار تعیین شده است.

از آنجایی که توزیع داده‌ها به صورت نرمال است بنابراین از آزمون میانگین‌ها با شاخص توزیع نرمال استاندارد تی استیودنت استفاده شده است. در این آزمون برخی از عوامل از نظر آماری تأثیر دارند و نیز تعدادی از عوامل تأثیر معنی‌داری ندارند لازم به ذکر است که غربال این عوامل با استفاده از آزمون درصد تأثیرگذاری انتخاب می‌شوند ولی با استفاده از آزمون میانگین‌ها عواملی با تأثیرگذاری پایین‌تر نیز ممکن است از نظر آماری تأثیرگذار شناخته شوند، به همین منظور در مرحله دوم، با بهره‌گیری از آزمون میانگین‌ها نتایج مورد ارزیابی قرار گرفته که چنانچه آماره‌ی آزمون به‌دست آمده بیشتر از ۱,۶۴۵ (دنباله بالایی توزیع نرمال استاندارد در سطح ۰,۰۵) باشد از نظر آماری عامل مؤثر است و در غیر این صورت با وجود داشتن میانگینی بزرگتر از ۳ در گروه عوامل مؤثر قرار نمی‌گیرند، در همین راستا عوامل ژئوپلیتیکی مورد پردازش آماری قرار گرفته که نتایج حاصله به شرح زیر می‌باشد. لازم به توضیح است چون این مقاله مستخرج از یک پروژه تحقیقاتی است لذا به کلیت بررسی همه عوامل اشاره نشده است.

تحلیل قلمروهای ژئوپلیتیکی حوزه نفوذ ج.ا.ایران در فضاهای جغرافیایی متجانس پیرامونی

قلمروهای ژئوپلیتیکی حوزه نفوذ ج.ا.ایران در فضاهای جغرافیایی متجانس پیرامونی از طریق مطالعه میدانی و کتابخانه‌ای احصاء شد که براساس نظر نمونه آماری و تجزیه و تحلیل داده‌ها مطابق با آزمون تی - تست تک نمونه‌ای به شرح جدول و نمودار زیر تعیین گردید.

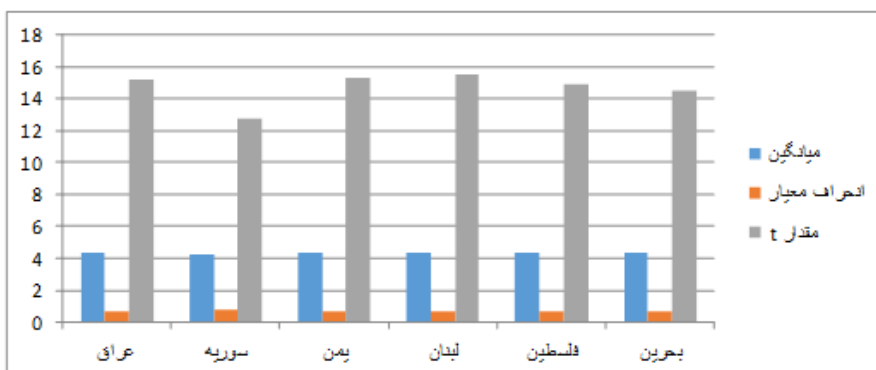
جدول ۱ ضرایب آماره‌های آزمون تی تک نمونه‌ای برای قلمروهای ژئوپلیتیکی حوزه نفوذ ج.ا.ایران در

فضاهای جغرافیایی متجانس پیرامونی

قلمروهای ژئوپلیتیکی	میانگین	انحراف معیار	درجه آزادی	مقدار t	P مقدار
عراق	4.35	0.685	۵۹	15.275	۰/۰۰۱
سوریه	4.23	0.745	۵۹	12.826	۰/۰۰۱
یمن	4.37	0.688	۵۹	15.385	۰/۰۰۱

۰/۰۰۱	15.504	۵۹	0.691	4.38	لبنان
۰/۰۰۱	14.981	۵۹	0.715	4.38	فلسطین
۰/۰۰۱	14.551	۵۹	0.701	4.32	بحرین

نمودار ۱ ضرایب آماره‌های آزمون تی تک نمونه‌ای برای قلمروهای ژئوپلیتیکی حوزه نفوذ ج.ا.ایران در فضاهای جغرافیایی متجانس پیرامونی

جدول و نمودار فوق ب بیانگر آن است که براساس نظر خبرگان قلمروهای ژئوپلیتیکی حوزه نفوذ ج.ا.ایران در فضاهای

جغرافیایی متجانس پیرامونی براساس میانگین با ضریب اطمینان ۰/۹۵ و خطای ۰/۰۵ به ترتیب میانگین به شرح زیر است.

- لبنان
- فلسطین
- یمن
- عراق
- بحرین
- سوریه

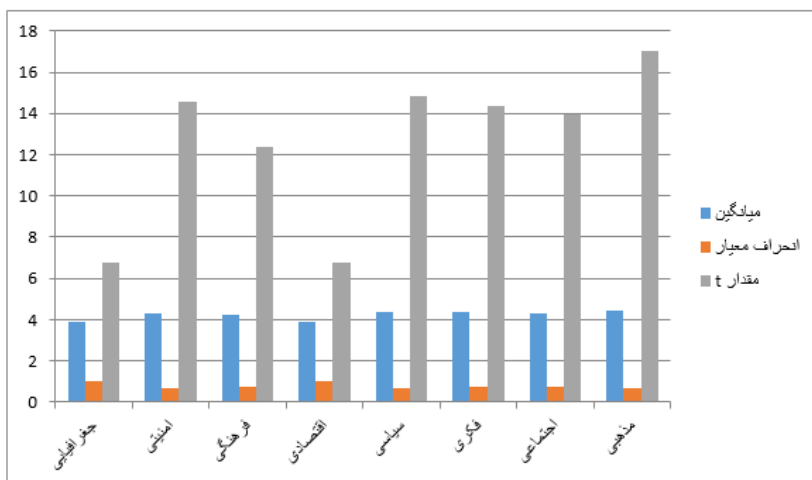
همچنین ابعاد قلمروسازی ژئوپلیتیکی حوزه نفوذ ج.ا.ایران در فضاهای جغرافیایی متجانس پیرامونی نیز احصاء شد که براساس نظر نمونه آماری و تجزیه و تحلیل داده‌ها مطابق با آزمون تی -

تست تک نمونه‌ای به شرح جدول و نمودار ۲ تعیین گردید.

جدول ۲: ضرایب آماره‌های آزمون تی تک نمونه‌ای برای ابعاد قلمرو سازی ژئوپلیتیکی

ابعاد قلمرو سازی	میانگین	انحراف معیار	درجه آزادی	مقدار t	P مقدار
جغرافیایی	3.88	1.010	۵۹	6.775	۰/۰۰۱
امنیتی	4.32	0.701	۵۹	14.551	۰/۰۰۱
فرهنگی	4.22	0.761	۵۹	12.381	۰/۰۰۱
اقتصادی	3.92	1.046	۵۹	6.787	۰/۰۰۱
سیاسی	4.37	0.712	۵۹	14.862	۰/۰۰۱
فکری	4.37	0.736	۵۹	14.389	۰/۰۰۱
اجتماعی	4.30	0.720	۵۹	13.982	۰/۰۰۱
مذهبی	4.42	0.646	۵۹	۱۷	۰/۰۰۱

نمودار ۲: ضرایب آماره‌های آزمون تی تک نمونه‌ای برای ابعاد قلمرو سازی ژئوپلیتیکی

جدول و نمودار فوق بیانگر آن است که براساس نظر خبرگان ابعاد قلمرو سازی ژئوپلیتیکی حوزه نفوذ ج.ا.ایران در فضاهای جغرافیایی متجانس پیرامونی براساس میانگین با ضریب اطمینان ۰/۹۵ و خطای ۰/۰۵ به ترتیب میانگین به شرح زیر است.

- مذهبی
- سیاسی
- فکری
- امنیتی
- اجتماعی
- فرهنگی
- اقتصادی
- جغرافیایی

نتیجه گیری و پیشنهادات

الف: نتیجه گیری

از آنجاییکه قلمرو سازی جمهوری اسلامی ایران جغرافیایی نیست از همین منظر آنچه آمریکا و کشورهای غربی را در جنوب غرب آسیا آزار می دهد تأثیر ایران بر کشورهای دیگر در شرق یا نفوذ ایران در کشورهای عربی به ویژه در سوریه، عراق، یمن، بحرین و لبنان نیست بلکه تأثیر گذاری و پیامدهای این نفوذ بر آمریکا و تضییع هژمون آن کشور در منطقه است. قدرت نرم ایران، استقلالش در تصمیم گیری و اعمال حاکمیتش خصوصاً در فضاهای متجانس ژئوپلیتیکی از جمله عواملی هستند که مانع سلطه آمریکا توسط رژیم صهیونیستی و کشورهای سازشکار با آن رژیم است و از طرفی با توجه به گذار ژئوپلیتیکی و دگرگونی قدرت کشورها، چنانچه نفوذ جمهوری اسلامی ایران بر پیکره قدرت نرم افزایش یابد مسلماً، سیاست سد نفوذ در مقابل جمهوری اسلامی ایران به اشکال گسترش حضور مستقیم آمریکا در منطقه و تهدید کشور از طریق کشورهای پیرامون ایران و تقویت همسایگان ایران از طریق تشویق آنها به مجهز کردن خود به انواع سلاحها با شکست مواجه خواهد شد.

و همچنین سیاست مزوی کردن هرچه بیشتر ایران با ایجاد شکاف در روابطش با قدرت‌های بزرگی مثل چین و روسیه نیز مختل خواهد گردید. در این راستا احتمال درگیرساختن ایران در جنگ مستقیم یا نیابتی نیز از گزینه‌های مورد انتخاب مقابله با ایران حذف خواهد شد. در نهایت تحریم‌های اعمالی بی اثر خواهد گردید. گسترش قلمرو ژئوپلیتیکی ایران متناسب با مؤلفه قدرت نرم می‌تواند به ثبات جمهوری اسلامی با افزایش اعمال نقش در فضای جدید ژئوپلیتیکی در نیل به تمدن نوین اسلامی زیر بنایی مستحکم محسوب گردد.

ب: پیشنهادات

با توجه به اینکه قلمروسازی نرم ژئوپلیتیکی ج.ا.ایران در فضاهای جغرافیایی متجانس پیرامونی در افزایش قدرت ملی جمهوری اسلامی ایران نقش به‌سزایی دارد بنا بر این با توجه به نتایج تحقیق پیشنهاد می‌شود:

- دست اندرکاران نسبت به تبیین نظرات مقام معظم رهبری و ارائه آن به عنوان یک الگو برای رهبران نیروهای مقاومت به جهت متحد کردن بهتر جریان‌های سیاسی در کشورهای مورد نفوذ اقدام نمایند.
- وزارت امور خارجه با تعامل با سایر وزارتخانه‌ها با دیپلماسی مناسب نسبت به بسط تفکر شیعی به عنوان الگوی پویا با محوریت ایثار و شهادت در کشورهای مورد نفوذ اقدام نماید.
- وزارت ارشاد با همکاری صدا و سیما تلاش رسانه‌ای پروژه‌های دو قطبی سازی فارس-عرب و شیعه-سنی در کشورهای مورد نفوذ و داخل ایران را رصد و با اقدامات مناسب نسبت به خنثی سازی آن اقدام نماید.
- دست اندرکاران از طریق آگاهی بخشی و انجام اقدامات فکری و فرهنگی نسبت به مقابله با شکل‌گیری تفکرات تکفیری در کشورهای مورد نفوذ اقدام نمایند.
- وزارت امورخارجه با اقدامات مناسب و از طریق تعامل با کشورهای منطقه جنوب غرب آسیا با ترغیب بیشتر کشورهای منطقه برای قبول کردن رژیم صهیونیستی به عنوان دشمن اصلی مسلمانان نسبت به ایجاد فهم مشترک از تقابل با هدف مشترک در جهت نیل به امنیت و رفاه بیشتر اقدام نماید.

منابع

- احمدی سیلوه، جمال؛ حافظ نیا، محمد رضا؛ قربانی نژاد، ربیاز (۱۳۹۹). الگویابی ادراک ژئوپلیتیکی کشورهای همجوار نسبت به فضاهاى جغرافیایی پیرامون. نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی. ۱۲(۴۸)، ۱۱۲-۱۲۸.
- احمدی، سیدعباس؛ حسینی نصرآبادی، نرجس سادات (۱۳۹۵). وضعیت ژئوپلیتیک شیعه در عصر جهانی شدن، مطالعات سیاسی جهان اسلام، ۵(۱۸)، ۱-۲۴.
- ازغندی، علیرضا؛ جلیل روشندل (۱۳۹۸). مسائل نظامی و استراتژی معاصر، چاپ دهم، تهران: سمت.
- پایگاه اطلاع رسانی دفتر مقام معظم رهبری، قابل دسترسی در: www.Khamenei.ir
- توانا، محمدعلی؛ سلیمیان، مهنا (۱۳۹۱). آینده گفتمان سیاسی - فرهنگی شیعی در جغرافیای سیاسی - فرهنگی جنوب غرب آسیا، مجموعه مقالات همایش ژئوپلیتیک شیعه، ۱۶ و ۱۷ آبان ماه، تهران: دانشگاه تربیت مدرس.
- حافظ نیا، محمدرضا (۱۳۸۹). یک منطقه ژئوپلیتیکی چگونه تحول می‌یابد؟، ژئوپلیتیک. ۶(۱۷)، ۱-۴.
- حافظ نیا، محمدرضا (۱۳۹۰). اصول و مفاهیم ژئوپلیتیک، چاپ سوم؛ مشهد: انتشارات پاپلی.
- حسینی، سید عماد (۱۳۹۸). سیر تحول در رهبری و ایدئولوژی حزب‌الله، شهروند، ۴۸.
- خادم شیرازی، فاطمه (۱۳۹۹). شکل‌گیری سه حوزه نفوذ و قدرت در جنوب غرب آسیا. طرح پژوهشی مرکز بین‌المللی مطالعات صلح.
- رحیمی، علی؛ مهدوی حاجیلوئی، مسعود؛ و عزتی، عزت‌اله (۱۳۹۸). پیامدهای امنیتی تحولات ژئوپلیتیکی کشور سوریه بر قدرت منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران. نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی. ۱۲(۱)، ۶۳-۸۳.
- رومینا، ابراهیم (۱۳۹۲). تحلیلی بر مناطق ژئوپلیتیکی در جنوب غرب آسیا. اولین همایش ملی ژئوپلیتیک جنوب غرب آسیا.
- سریع‌القلم، محمود (۱۳۹۵). نظام بین‌الملل و ژئوپلیتیک جدید جنوب غرب آسیا. تهران: نشر نی.
- صالح نیا، علی (۱۳۹۸). بررسی نظری مفهوم امنیت ملی و ابعاد مختلف آن، مقالات دهمین کنگره پیشگامان پیشرفت، تهران.

- ضرغامی، برزین (۱۳۹۳). ژئوپلیتیک شیعه یا هلال شیعه (مبانی، اهداف و رویکردها)، پژوهش‌های جغرافیای انسانی، ۶(۱)، ۱۹۷-۲۱۴.
- عبدی، عطاءالله (۱۳۹۸). تحولات ژئوپلیتیک جنوب غرب آسیا و منافع ملی ایران. انتشارات دانشگاه خوارزمی.
- فولر، گراهام (۱۳۹۸). قبله عالم، ژئوپلیتیک ایران، ترجمه عباس مخبر، تهران: نشر مرکز، چاپ بیستم.
- کیانی، وحید (۱۳۹۷). تحلیلی بر کلان روایت‌های ژئوپلیتیکی مسلط در منطقه جنوب غرب آسیا؛ رویکردی نو به مطالعه قلمروسازی‌های ژئوپلیتیکی، محیط‌شناسی راهبردی جمهوری اسلامی ایران، ۴(۱۰)، ۸۷-۱۱۴.
- متن قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران.
- مجتهدزاده، پیروز (۱۳۷۹). ایده‌های ژئوپلیتیک و واقعیت‌های ایرانی، تهران: نشر نی.
- نصرتی، شهریار (۱۳۹۱). نقش کشورهای مسلمان در منطقه مدیترانه در ارتقاء منافع منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران (مطالعه موردی لبنان)، کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی رشت.
- Antunes Junior, W. F. Borsatto, R. S. & Souza-Esquerdo, V. F. de. (2021). Why is it so difficult to promote territorial development through public policies? The obstacles faced by a Brazilian experience. *World Development Perspectives*, 24, 100367. <https://doi.org/10.1016/j.wdp.2021.100367>.
- Kazharski, A. & Makarychev, A. (2021). Belarus, Russia, and the escape from geopolitics. *Political Geography*, 89, 102377. <https://doi.org/10.1016/j.polgeo.2021.102377>.
- Sylvander, N. (2021). 'Territorial cleansing' for whom? Indigenous rights, conservation, and state territorialization in the Bosawas Biosphere Reserve, Nicaragua. *Geoforum*, 121, 23-32. <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2021.02.013>
- Jones, Martin and others. (2014). *an Introduction to Political Geography*. London: Routledge.
- Cohen, Saul Bernard (2012). *Geopolitics of the World System*. Lanham, Md: Rowman&Little Field.